

niet terug, zelfs niet in het *Bosch woordenboek*. Misschien is het woord oorspronkelijk bedoeld voor iemand die aan het 'koeken' is, iemand die koeken maakt, een koekenbakker dus. Het woord *koekenbakker* is immers ook een scheldwoord geworden voor een knoeier, een prutser. Of het is iemand die de boel laat aanbranden en aankoeken, die de boel in het honderd stuurt.

Etymologie roept meer vragen op dan dat er antwoorden gegeven worden. Maar dat is nou net het leuke er van. Als het aan mij ligt, zijn *waus* en *wazelen* aan elkaar verwant en betekenen ze 'ouwehoer(en)'. Voor *koek-* en *koekerd* kies ik voor het koekenbakker-verband. De grondbetekenis is dan 'prutswerk leveren'. Een *koekwaus* is dus *unnen echten braoierd*, want daarvan zegt het *Bosch woordenboek*: 'kletsmaajor, prutser, stoet-haspel, luhannes'.

Postelstraat 10: Jan Bosmans en echtgenote voor hun café, in de jaren 1920. Voordat hij zich hier vestigde exploiteerde Bosmans 't Pumpke in de Hooge Nieuwstraat. (Foto: Stadsarchief, geschenk P. van Dun)

Snellestraat, Postelstraat, Capucijnenpoort

Deze keer maakt uw straatveger het zich maar eens gemakkelijk. We geven enkele straten een beurt waarvan de naam met zekerheid verklaard kan worden en waarover uitvoerig gepubliceerd is. Er zullen dan ook wel lezers zijn voor wie het hier volgende louter een herhalingsoefening is.

De Snellestraat is ouder dan haar huidige naam, die ze pas kreeg in de tweede helft van de zeventiende eeuw. Tevoren werd ze aangeduid als 'Achter de minrebroeders', naar het klooster van de Franciscanen of 'minderbroeders', dat gelegen was tussen de Pensmarkt en de Snellestraat.¹ Het gedeelte tussen de Stoofstraat en de Vughterstraat werd ook wel – mét de Stoofstraat² – Koffermakersstraat genoemd. Ook werd, evenals voor het begin van *Achter het Verguld Harnas*, de aanduiding Zijle gebruikt, dat 'waterloop', 'uitwateringssluis' of 'duiker' betekent.³ Laatstgenoemde oude benaming moet te maken hebben met het feit dat de straat pal buiten de (oude) stadsmuur, met de Binnendieze als stadsgracht, gelegen was. De huizen die

aan de oostkant van de straat staan, zijn dan ook merendeels over het water gebouwd, met de rug naar de oude muur.⁴ Haar uiteindelijke naam kreeg de Snellestraat door de familie Snelle, die daar vanaf omstreeks 1600 verschillende generaties lang gewoond heeft. Ze gaven op een gegeven moment hun huis de naam *In de Drie Snellekens*. De naam is dubbelzinnig: snelle betekent ook 'drinkkan' of 'drinkbeker'.⁵ In een transportakte uit 1650 wordt gesproken over 'een huysinge, erve, ledich plaetske ende koockhuysken', dat eertijds *Het Sweertken* heette en nu *De Drey Snellekens*. De huidige huisnummers 32 en 34 geven de plaats aan waar het stond.⁶

We lopen vanuit de Snellestraat de Stoofstraat door en komen dan in de Postelstraat, met zijn mooie, statige panden. We slaan hier links af en zien even later aan de overkant het Lamstraatje en even verder de Capucijnenpoort. Hiertussen heeft het zogenaamde 'refugiehuis van de abdij van Postel' gestaan. In Postel, een plaatsje aan de andere kant van de Belgische grens, niet ver van Bergeijk, staat deze Norbertijner abdij nog steeds. In 1258 schonk de Bosschenaar Lambertus Sus zijn huis aan de monniken van Postel.⁷ Allerwaarschijnlijkst is het dit huis dat het begin vormde van het refugiehuis. Monniken uit de abdij konden er, eventueel met bloedverwanten en bedienden, verblijven als ze in de stad moesten zijn, maar het huis werd ook verhuurd. Geleidelijk werd het terrein vergroot en kwam er meer bebouwing op. Opgravingen in de jaren 70 van de vorige eeuw, toen daar het woningencomplex moest komen dat nu tussen het Lamstraatje en de Capucijnen-

poort staat, hebben veel bijzonderheden over de Postelse vestiging onthuld, maar de situatie kon niet helemaal gereconstrueerd worden. Op grond van vondsten, én vanwege het feit dat het huis buiten de (oude) ommuring stond, betwijfelen de archeologen, of het oorspronkelijk een refugiehuis was, een huis dus waar de bewoners van de abdij in onveilige tijden een goed heenkomen konden vinden. Wellicht is het oorspronkelijk wel een uithof geweest, dat wil zeggen een buitenpost van de abdij van waaruit de landerijen werden beheerd die ze in deze omgeving bezat.⁸

Hoe dan ook, in 1614 verkocht de abdij haar bezitting in 's-Hertogenbosch, gelegen in de straat die al in de Middeleeuwen naar haar genoemd was. Aan deze verkoop is een vrome legende verbonden. Zekere Bossche rijkaard (Goyaert van Engelant), als weduwnaar priester geworden, zag meer dan één keer terwijl hij zich naar zijn buitengoed in Nuland begaf, langs de weg een Capucijner pater, in gebed verzonken. Telkens als hij deze wilde benaderen, verdween hij in het niet. Dit teken uit de hemel bracht hem ertoe de Capucijnen naar Den Bosch te halen, temeer nadat hij in de Sint-Jan een pater van deze orde een preek had horen houden. Enkele jaren na hun komst kocht hij te hunnen behoeve het Postelse refugiehuis. Het betrof een groot terrein tot over 'de stroom ofte water aldaer vlietende' (de Vughterstream). Terwijl de Capucijnen voorlopig het refugiehuis bewoonden, konden ze op het bijbehorende terrein een klooster met kerk laten bouwen. Een poort die vanuit de Postelstraat daarnaar toegang gaf, werd al spoedig de Capucijnenpoort genoemd. Het is overigens niet zeker dat deze poort zich precies op dezelfde plaats bevond als waar

later ons straatje met die naam gelegen was en is. Dit straatje was vroeger een doodlopend steegje⁹, totdat het met de Uilenburg verbonden werd. Dit gebeurde in het begin van de jaren 80, toen daar het eerder genoemde woningencomplex werd gebouwd.

De Capucijner gemeenschap moest al spoedig, na de inname van de stad door Frederik Hendrik in 1629, Den Bosch verlaten. Enkele paters bleven nog wel min of meer stiekem werken in de zielzorg, maar pas vanaf 1898 was er weer een Capucijnenklooster in de stad.¹⁰

Wat gebeurde er verder op de gewijde plek aan de Postelstraat? Heel kort samengevat het volgende. Het voormalige refugiehuis van Postel werd logement, *Keizershof*, later, na uitbreiding tot aan het Lamstraatje, *Oud-Keizershof* genaamd. De zusters van J.M.J. kochten in 1857 het pand en bouwden er een liefdesgesticht. Later verrees daarachter hun nieuwe moederhuis en nog later, in 1899, het Mariënborgcomplex aan de wal. Het klooster en de kerk van de Capucijnen waren, na voor verschillende doeleinden te hebben gediend, begin negentiende eeuw al afgebroken. Ook het terrein waarop deze stonden is onderdeel van het complex van de zusters,

De Capucijnenpoort van bovenaf gezien, 1975. De lange panden zijn inmiddels geres- taureerd. Op de achtergrond huizen aan de Vughterstraat. (Foto: Stadsarchief, collectie Het Zuiden)

voornamelijk tuin, nu een mooi stil stukje binnenstad.

Noten

- 1 J.A.M. Hoekx, 'De Bossche kloosters tot aan de inname van de stad in 1629', in: *Bossche Bouwstenen* VI (Kring Vrienden 1983) 12-36, speciaal blz. 12-15. Voor dit artikel heb ik in hoofdzaak gebruik gemaakt van A.F.O. van Sasse van Ysselt, *De voorname Huizen en Gebouwen van 's Hertogenbosch* dl. 1 (1910).
- 2 Zie mijn vorige artikel.
- 3 A. van Drunen, 's-Hertogenbosch. *Van Straat tot Stroom* (2006) 313; *Middel- nederlandsch Woordenboek* van E. Verwijs en J. Verdam dl. 7 (1912) en *Woordenboek der Nederlandsche Taal* (WNT) dl. 28 (1996).
- 4 Van Drunen a.w., 299-323.
- 5 WNT dl. 14 (1936).
- 6 Van Drunen a.w., 313.
- 7 In het Latijn betekent sus 'varken', maar dit zal wel toeval zijn!
- 8 H.L. Janssen en P.A.M. Zoetbrood, 'De uithof en het refugiehuis van de abdij van Postel', in: H.L. Janssen (red.), *Van Bos tot Stad. Opgravingen in 's-Hertogen- bosch* (1983) 74-88.
- 9 Stadsarchief 's-Hertogenbosch, Topogra- fische atlas, foto nr. 0040506 (foto J.A.M. Roelands).
- 10 Zie voor de Capucijnen in 's-Hertogen- bosch: G. van Loon, *Een eeuw Kapucijnen in 's-Hertogenbosch* (1998).